

Mgr. Jan Kaňka: Reakce fortifikačních systémů českých hradů na nástup palných zbraní. Dizertačná práca. Plzeň 2019, 121 s., 62 obr., v prílohe + grafické prílohy (s. 168-187).

Oponentský posudok

Je tomu temer 60 rokov, keď D. Menclová si povšimla „vliv husitských válek na pozdně gotickou fortifikačnou architekturu“ (Umění IX/1961), ktorý o 30 rokov neskôr stal sa predmetom záujmu moravských odborníkov Z. Měřínského a M. Plačka (AH 16/1991) a predovšetkým T. Durdíka (Castrum Bene 2/1990; Múemlékvédelem 5/1994; Castella Maris Baltici 2/1996). Autor vo svojej dizertácii tieto základné práce úplne obišiel. Predmetom práce - ako to v úvode autor poznamenal - je „turbulentní období 15. století poznamenané válečnými konflikty v podobě husitských a poděbradských válek“ a jej cieľom je predstaviť „koncept zhodnocení reakce fortifikačních systémů českých hradů a nástup palných zbraní“ (s. 7). Autor zdôrazňuje, že práca vychádza priamo z dát obsiahnutých v archeologických prameňoch a pokúša sa z nich vytvoriť ucelený model vývoja. Žiaľ, tieto pramene pokiaľ sa týka vojenského arzenálu, artilérií a projektilov palných zbraní neboli povšimnuté, a už vôbec obídené práce historickej povahy (z množstva literatúry aspoň najnovšie syntetické práce F. Seibta: *Hussitica*, 2. rozšírené vyd. Köln-Wien 1990; 4-zv. dielo F. Šmahela: *Husitská revoluce*. Praha 1993 a *Husitské Čechy 2001*; P. Čornej: *Velké dějiny Koruny české*. V. z. 1402-1437. Praha-Litomyšl 2000). Susedné krajiny - Rakúsko, Poľsko, Slovensko nestali sa predmetom záujmu jeho práce (pozri S. Petrini: *Der osterreichische Hussitenkrieg, 1420-1434* Vienna 1994; Maleczyńska 1959; P. Kras 1998; Polla-Slivka AH 5/1980, s. 69-103!). Predložená práca sa tak javí akoby bola písaná historikom architektúry, i keď treba konštatovať, že v stredoeurópskom priestore ju suplovali archeológovia (T. Durdík, F. Gabriel, I. Feld, L. Kajzer, S. Kolodziejski, M. Slivka, A. Vallašek a iní). Nemá však jasnú štruktúru, keď jednotlivé kapitoly nezapadajú do jej obsahového kontextu. V úvodnej v kapitole 2. „Vymezení práce“ sa stručne venoval terminologickým otázkam, pričom nesiahol po širšej hradologickej literatúre (Slivka-Vallašek 1982 a 1991; I. Feld 2014 2014, 2015; U. Albrecht 1995 - slovenský preklad 2018, s. 38n.) Pojmy „hrad“ a „zámok“, alebo „hrádok“, t. j. hrad menších rozmerov (v dobových prameňoch nie sú rozlíšené!) budú ešte predmetom diskusie. I keď na Slovensku sa „zámok“ používa na opevnený objekt na okraji mesta, napr. Kežmarský alebo Zvolenský zámok (a nad mestom Pustý hrad). Do inej polohy sa radí termín „bašta“, ktorá obyčajne je zakomponovaná do obvodovej hradby hradu alebo

do mestského opevnenia. Výraz „predsunutá bašta“, ktorý zaviedla D. Menclová autor označuje „predsunutým opevnením“ (s. 13). Podľa doterajších poznatkov je uplatňovaný s rozvojom palných zbraní (na Slovensku na archeologicky skúmaných polohách pri hradoch Šášov alebo Strečno). Azda zbytočne sa zapodieval vývojom fortifikačnej architektúry do začiatku 15. Storočia (v kap. 6 - s. 42-50), ktorý pregnantne podal vo viacerých prácach T. Durdík (Château Gaillard 15/1990, 16/1994, 17/1996), a ktorému doktorand túto dizertáciu venoval (žiaľ, jeho syntetizujúce štúdie neuvádza!). Podstatou celej dizertácie - ako to nesie jej názov - bolo zhodnotiť doterajší stav poznania pozdnogotickej architektúry českých hradov, t. j. v akom zmysle reagovali na dobovú militárnu situáciu pri nástupe palných zbraní. Na jednej strane sa autor dopodrobna venoval architektonickým detailom (s. 51-85), hlavne strieľňam (s. 31n.), ku ktorým by sme očakávali ich prezentáciu v grafickej podobe (obr. 2-4 majú len ilustratívny charakter a sú prevzaté z publikovaných prác). A to aj pre uvedenú klasifikáciu podľa tvaru vyústenia (s. 38n.). Najúčinnější v obrane bol systém flankujúcich bášť a výrazný postup v obrannom staviteľstve vidieť za vlády Juraja z Poděbrad (T. Durdík v Castrum Bene 2/1990. s. 321n., tiež Encyklopedie českých hradů 1998, s. 198n.), v Uhorsku za panovania Mateja Korvína. Tomu zodpovedali aj palné zbrane (v literatúre nazvané aj ohňostrelné, čo je v etymologickom slova zmysle to isté: psl. polti = horieť (plameňom). Palné zbrane mali značnú dostrelnosť: od 200m za použitia palných malých palných diel (húfnice, tarasnice), okolo 500m v prípade väčších bombardov, pričom ručné zbrane - písťaly neprekročili cielený zásah do 100m (J. Durdík 1954, s. 78, 86; M. Goliński: Broń palna... Studia Met. Do historii Woskowskiej 31/1989, s. 13-14; P. Strzyż: Broń palna... Łódź 2014, s. 153). V českej odbornej spisbe sú v poslednej dobe na úrovni sprístupnené útočné a obranné situácie pozorované v teréne, napr. Zámek Lopata (Novobilský 2008), hradu Sión (Koscelnik a kol. AR 2013, obr. 2), hrady Grabštejn, Točník, zemný tábor u Bechyně (Kypta-Richterová 2002-2004), ktoré autor v práci náležite využil. Postráda v nich archeologické doklady palných zbraní, hlavne projektilov (Karlštejn, Cvilín, Český Šternberk, Sión), neuvádza materiálovú prácu E. Janskej (publ. v Sborníku obl. muzea v Kutné Hoře - řada A 1965, s. 5-72), Tepenec, Rabštejn a iné, či zachovaných palných zbraní (Brno-Špilberg, Horšovský Týn, Znojmo, Cvilín, Český Šternberk, Křivoklát, Tábor, Rychleby a iné). Niektoré z nich by našiel v základnej českej literatúre J. Durdíka, V. Dolínka (1998), v spoluautorstve Encyklopedie des armes (Paris 1993), Alte Handfeuerwaffen (Praha 1977), ale hlavne v práci P. Strzyża: Broń palna w Europie Środkowej w XIV-XV w. Łódź 2014).

Moje kritické pripomienky ku predloženej dizertácii nijako nechcú znižovať jej obsahovú hodnotu. Vidno v nej prínosné modelové systémy, napr. dobrú analýzu vývoja

aktívnej obrany hradov (s. 89n.), i keď i tá nie je výsledkom autorovho terénneho preiskumu. Zatiaľ nie sú mi známe jeho samostatne publikované práce. Na konci práce je zoznam použitej literatúry (s. 116-124), ktorý nevystihuje jeho reálnu podobu, ako som to (len námatkovo vyjadril v tomto posudku). Citované periodiká nie sú presné, napr. Průzkumy Památek (s. 121), a v závere mi chýbajú skratky citovaných periodík. Aj napriek uvedeným výhradám dizertačnú prácu doporučujem ku verejnej obhajobe, pri ktorej autor azda zodpovie pripomienkované nedostatky v jeho práci.

V Bratislave 20.05.2019

Doc. PhDr. Michal Slivka, CSc.